

Radoslav Tomić

Institut za povijest umjetnosti, Zagreb

Tomaso Cassani Bugoni u Trstenom

Izvorni znanstveni rad – *Original scientific paper*

Primljen – *Received* 12. 10. 2021.

UDK 75Cassani Bugoni, T.

DOI <https://doi.org/10.31664/ripu.2021.45.09>

Sažetak

Autor publicira dvije oltarne pale iz župne crkve sv. Vida i Modesta u Trstenom kraj Dubrovnika. Palu Poklonstvo pastira na glavnom oltaru potpisao je Tomaso Cassani Bugoni (Venecija, oko 1696./1700. – 1767.). Na temelju očigledne sličnosti slikaru se u istoj trstenskoj crkvi pripisuje i pala Bogorodica od Presvetog Ružarija sa sv. Dominikom, sv. Katarinom Sijenskom, sv. Vidom i sv. Modestom. Iznose se podatci o slikaru koji je djelovao sredinom 18. stoljeća, određuju se stilske osobine navedenih slika te prepoznaju mogući poticaji na kojima su nastajala

njegova djela. Svjetlinom kolorita slikar pokazuje ovisnost o Giovanniju Battisti Tiepolu i majstorima koji su djelovali pod njegovim utjecajem. S obzirom na to da je njegov opus u Veneciji i Venetu slabo istražen te zbog oskudnih biografskih podataka teško je iznijeti pouzdane zaključke o njegovu školovanju i djelatnosti. Unatoč tome dvije oltarne pale u Trstenom proširuju znanja o likovnoj kulturi u Dubrovačkoj Republici sredinom 18. stoljeća te ukazuju da su mletački majstori zastupljeni većim brojem djela na tom području.

Ključne riječi: slikarstvo, oltarne pale, 18. stoljeće, Venecija, Dubrovnik, Trsteno

Istraživanje slikarstva 17. i 18. stoljeća u Dubrovniku i na prostoru nekadašnje Dubrovačke Republike pružilo je dosad lijepe rezultate, ali se unatoč tome može reći da smo daleko od cjelovita uvida. Još uvijek nedostaju brojna i neophodna analitička istraživanja koja pretpostavljaju analize pojedinačnih djela sačuvanih u crkvama, samostanima, crkvenim i svjetovnim zbirkama od Cavtata i Konavala do Pelješca i Lastova. Na temelju dosadašnjeg istraživanja taj se slikarski korpus može podijeliti u nekoliko skupina:

1. Djela slikara rođenih na području Dubrovačke Republike. Među njima strši Petar Mattei, iako popis njegovih djela još nije dosegnuo razinu kritički priređena kataloga (*catalogo ragionato; catalogue raisonné*).
2. Djela doseljenih slikara koji su djelovali na području Dubrovačke Republike. Najpoznatiji su Gaetano Garcia, Luca Pignatelli i Filippo Naldi.
3. Djela napuljskih slikara. U posljednje vrijeme stekao se jasniji i potpuniji uvid o umjetnicima iz toga južnotalijanskog središta barokne umjetnosti čija se djela čuvaju na području Dubrovačke Republike. Prepoznati su brojni slikari i njihova

djela, ali je još uvijek ostao neistražen veći broj relativno skromnijih radova koja se čuvaju diljem Republike kako u crkvama, tako i u privatnim i javnim zbirkama.¹

4. Djela rimskih slikara ili, preciznije, umjetnine podrijetlom iz Papinske države koja je osim Rima uključivala i druge gradove, od kojih je Ancona (Jakin) bila za Dubrovnik od primarne važnosti s obzirom na to da su u tom gradu živjeli i poslovali brojni Dubrovčani, od kojih su neki posjedovali kuće i palače (npr. Gozze i Bosdari). Među tim djelima ističe se poliptih Giovannija Lanfranca u župnoj crkvi sv. Kuzme i Damjana u Lastovu. Riječ je o najvažnijoj slici koju su u 17. stoljeću kupili hrvatski naručitelji.²

5. Djela mletačkih majstora. Istraživanja su utvrdila prisutnost djela brojnih majstora od Padovanina, Gregorija Lazzarinija do Sebastijana Riccija i Bartolomea Litterinija.³

6. Kopije prema djelima raznih slikara. Takve su slike prepoznate u crkvama, samostanima, muzejima i privatnim zbirkama. Predložci su djela majstora poput Rafaela, Veronesea, Rubensa, Anthonisa van Dycka, Sebastijana Riccija, Simona Voueta i drugih. Njihove likovne vrijednosti osciliraju od

1. Glavni oltar, Trsteno, župna crkva sv. Vida i Modesta
High altar, Trsteno, parish church of St Vitus and St Modestus

amaterskih radova do djela rađenih s ambicijom i vještinom. Iako su kopije prisutne i u drugim gradovima u Dalmaciji, u Dubrovniku je njihova pojava mnogo češća te se u tom smislu mogu izdvojiti kao posebna skupina.

Kao što je rečeno, stupanj istraženosti slikarstva u Dubrovačkoj Republici nije dosegnuo cjelinu. Tolike nepoznanice otkrivaju se već na razini sondiranja građe, datiranja, ikonografije i mogućih atributivnih prijedloga. S obzirom na raznovrsno podrijetlo umjetničkih djela svako istraživanje u prvom redu mora razvrstati slike u skupine prema njihovoj stilskoj pripadnosti, da bi se u konačnici mogle objediniti u cjelinu koja bi predstavila slikarsku baštinu nekadašnje Republike. Time bi se otkrile specifičnosti toga povijesnog prostora koji se, unatoč brojnim sličnostima, razlikuje od drugih hrvatskih krajeva na Jadranu. Uz to treba napomenuti da su slikarska djela na prostoru Dubrovačke Republike izvan Dubrovnika, koja datiraju iz 17. i 18. stoljeća, ostala gotovo izvan povijesnoumjetničkih istraživanja i rasprava. Temeljiti je analiziran poliptih Giovannija Lanfranca na otoku Lastovu, oltarna pala *Silazak Duha Svetoga* Domenica Peruzzinija iz dominikanske crkve u Župi, slike Baladassarea

D'Anne, Andree Lillia i Pietra Candelare u Orebiću te slike Filippa Naldija u brojnim pelješkim mjestima.⁴ Ostale su po strani brojne slike u crkvama i samostanima u gradićima i selima na Pelješcu, u Primorju, Župi, Konavlima i Cavtatu te u privatnim i muzejskim zbirka u Dubrovniku. Likovne vrijednosti tih slika variraju, ali je najčešće riječ o djelima "malih majstora", eklektika i epigona koji oponašaju ugledne majstore, pojednostavljuju njihova rješenja koristeći u svom radu grafičke listove i crteže.

O relativno skromnoj istraženosti svjedoče oltari i slike u župnoj crkvi sv. Vida i Modesta u Trstenom. Iako je riječ o vrijednim, umjetnički definiranim djelima, o njima se dosad rijetko pisalo. Palu *Bogorodica s Djetetom*, sv. *Karlom Boromejskim*, sv. *Marijom Magdalenom*, sv. *Barbarom* i sv. *Katarinom Aleksandrijskom* spomenuo je Kruno Prijatelj pišući 1968. godine o prikazima sv. Karla Boromejskoga u Dalmaciji.⁵ Sliku *Poklonstvo pastira* na glavnom oltaru spomenuo je učitelj Petar Kuničić 1897. godine sljedećim riječima: »Lijepa je slika glavnoga oltara 'Božić'; na dnu je napisano: Tomaso Cassemi Bugoni fece.«⁶

Upravo zbog toga vrijedi se, barem nakratko, osvrnuti na dvije slike u toj crkvi. Na drvenome, pozlaćenom i polikromiranom te kipovima dopunjenom retablu glavnog oltara (sl. 1) izložena je pala *Poklonstvo pastira* (sl. 2). U sredini, na rasutoj slami i bijeloj tkanini, leži novorođeni Isus ispred Bogorodice koja ga svojim držanjem i odjećom zaštićuje. U podnožju je usnulo janje, a u pozadini brižni sv. Josip. Novorođenčetu s druge strane prilaze tri pastira i mlada žena s golubicom u rukama, dok nad njima lete anđeli. S posebnom pažnjom naslikan je pastir u prednjem planu odjeven u seosku odjeću koju pridržava jednom rukom dok drugom, smiono i neočekivano, prekriva lice usmjerivši svu pažnju na Dijete. Ta njegova gesta, kao i šarena odjeća doprinose toplom i vedrom "ugođaju" slike. Pastir je desnu nogu naslonio na kamen na koji je pričvršćena bijela tkanina s natpisom: *Tomaso Cassani Bugoni feci*.

U istoj crkvi na bočnom južnom oltaru nalazi se slika *Bogorodica od Presvetoga Ružarija sa sv. Dominikom*, sv. *Katarinom Sijenskom*, sv. *Vidom i Modestom* (sl. 3). Slika nije potpisana ni datirana ali se na temelju neosporne i očigledne sličnosti može pripisati istom slikaru – Tomasu Cassaniju Bugoniju. U ovom slučaju Bogorodica ne sjedi uz novorođeno Dijete, nego se uspela na oblake pridržavajući malenoga Sina. On sjedi na bijeloj tkanini postavljenoj na oblak i živim se kretanjama ruku i nogu obraća svetcima u donjem dijelu pale. Bogorodica uz to drži i procvatu crvenu ružu i krunicu koju će predati sv. Dominiku i sv. Katarini Sijenskoj. Dok je svetac postavljen frontalno, uspravan na rubu pale, dotle svetica u smionom pokretu podiže glavu gledajući s neskrivenom radošću prema Kristu i Bogorodici. Dolje, uz njih je pas s upaljenom bakljom, simbolom dominikanske zajednice te zemaljska kugla s križem kojom upravlja Krist. Sa strane su, pomaknuti u središnji dio slike, jedan uz drugoga, likovi sv. Vida i sv. Modesta.

Nažalost, raspoložemo sa skromnim, gotovo neznatnim podatcima o slikaru Tomasu Cassaniju Bugoniju. U zapisima u bratovštini slikara u Veneciji (*La Fraglia dei pittori di*

2. Tomaso Cassani Bugoni, *Poklonstvo pastira*, Trsteno, župna crkva sv. Vida i Modesta, glavni oltar
Tomaso Cassani Bugoni, Adoration of the Shepherds, Trsteno, parish church of St Vitus and St Modestus, high altar

Venezia) spominje se pod dva imena: kao Tomaso Bugoni zabilježen je kao član strukovne udruge slikara (*Collegio de' Pittori*) od 1734. do 1767., kada umire, dok se između 1724. i 1728. godine navodi pod imenom Tommaso Cassani.

Bilježi se da ima dvadeset osam godina te da živi bez djece u predjelu uz crkvu San Stae.⁷ Prema tome može se zaključiti da je rođen između 1696. i 1700. te da je umro 1767. godine. U Statutu Akademije slikara, kipara i arhitekata u Veneciji

3. Tomaso Cassani Bugoni, *Bogorodica od Presvetoga Ružarija sa sv. Dominikom, sv. Katarinom Sijenskom, sv. Vidom i Modestom*, Trsteno, župna crkva sv. Vida i Modesta, bočni oltar
Tomaso Cassani Bugoni, Our Lady of the Holy Rosary with St Dominic, St Catherine of Siena, and St Vitus and St Modestus, Trsteno, parish church of St Vitus and Modestus, side altar

tiskanom 1782. godine, između dvadeset tri upisana slikara 5. veljače 1752. godine spominje se kao profesor i Tomaso Cassani Bugoni. Predsjednik Akademije bio je Giuseppe

Angeli dok su na popisu majstori koji su obilježili slikarstvo u Veneciji sredinom i u drugoj polovici 18. stoljeća.⁸ Pišući o Akademiji lijepih umjetnosti u Veneciji, publicirao je Gi-

useppe Pavanello sliku *Razboritost popravlja štete koje donosi Vrijeme* (*La Prudenza che ripara i danni del Tempo*, sl. 5). To se Bugonijevo djelo izvorno nalazilo u Akademijinoj dvorani za sastanke (*stanza delle andunanze*). Okrupnjale forme prikazanih likova na živahno komponiranoj kompoziciji pokazuju da je slikar bio vješt u razradi teme i u raspoređivanju likova u ambijent određen arhitekturom i krajolikom.⁹

Popis slikarovih radova u Veneciji donio je Antonio Maria Zanetti 1771. godine u petom svesku svoje knjige *Della pittura veneziana e delle opere pubbliche de' veneziani maestri*.¹⁰ Kraći popis Bugonijevih radova zabilježio je i Walter Bombe u enciklopedijskoj natuknici u Thieme–Becker leksikonu.¹¹ Bombe donosi i podatak da se slikar spominje kao član Akademije i 1766. godine. U knjizi *I pittori Veneti del Settecento* posvetio je njezin autor Carlo Donzelli manji tekst Bugoniju u kojemu ponavlja i sažima dotadašnja znanja, navodi njegove radove i spominje scenografsku djelatnost, navodeći da bio član Akademije lijepih umjetnosti u Veneciji od 1755. godine. Važno je da je u knjizi publicirana i Bugonijeva slika *Sveta Obitelj* u mletačkoj crkvi San Simeone Piccolo.¹²

Nedavno su na vidjelo izašla još dva Bugonijeva djela, freske u svetištu župne crkve sv. Teonista, Tabra i Tabrata u gradiću Casier kraj Trevisa na kojima su prikazani Pashalna i Posljednja večera. Dok ikonografski izbor želi ukazati na jedinstvo Staroga i Novoga zavjeta, dotle potpis (*Tomaso di Casa Bugoni*) svjedoči da je njihov autor Tomaso Cassani Bugoni. Izradio ih je 1756. godine. Ivano Sartor, koji je publicirao freske, navodi da je Cassani Bugoni bio i grafičar te da je 1735. godine izradio 211 tabli različitih biljaka za knjigu *Istoria delle piante che nascono ne' lidi intorno a Venezia* Gian Girolama Zanichellija. Na posljednjoj tabli autor je upisao svoje ime: *Tomaso Cassani Bugoni Inc.*¹³ Vrijedi upozoriti da je Bugoni izradio jednostavne grafike biljaka, ali ne i figurativne prikaze na početnim stranicama knjige. Tako je alegorijski ženski lik s lavom i dječakom koji u ruci drži zlatni lanac s medaljonom, na kojemu je portret G. G. Zannichellija nacrtao G. B. Pittoni (1687. – 1767.), a otisnuo Carlo Orsolini, dok je ovalno poprsje Andree de Lezze, kojemu je knjiga posvećena, izradio Giovanni Antonio Faldoni (1689. – 1770.). Dvije vedute Venecije i obale (Lido), grb obitelji Lezze i vinjete na raznim mjestima u knjizi nisu potpisani.

Bugoni je djelovao i kao scenograf: potpisao je scenografiju za operu *La ninfa Apollo* Francesca Lemenea i Baldassarea Galuppija izvedenu u kazalištu San Samuele 1734. godine te za glazbenu dramu *Aristide* Antonija Vivaldija iduće godine koristeći, u posljednjem slučaju, pseudonim Cassiogono Tambusi. Spominju se i brojna druga oblikovanja scene za predstave u venecijanskim kazalištima sredinom 18. stoljeća.¹⁴

Pokušajmo na temelju poznatih podataka utvrditi Bugonijeva ishodišta i odrediti njegov umjetnički profil. Način na koji anđeli pridržavaju Bogorodičin plašt na pali *Bogorodica od Presvetog Ružarija* u Trstenom podsjeća na Giovannija Battistu Piazzettu i Giovannija Battistu Tiepola. Na slavnoj pali *Bogorodica se ukazuje sv. Filipu Neriju* (Venecija, Santa Maria della Consolazione, La Fava; 1725. – 1727.) Piazzetta je visoko uzdignuo Bogorodičin plašt i uz rubove podmetnuo

4. Tomaso Cassani Bugoni, *Sveta Obitelj*, 1756. godina, Venecija, crkva San Simeone Piccolo

Tomaso Cassani Bugoni, The Holy Family, 1756, Venice, church of San Simeone Piccolo

dva anđela koji pridržavaju okrajak tkanine stvarajući na taj način neočekivanu scenografiju.¹⁵ Isti postupak, ali manje grandioznu gestu, možemo vidjeti i na slikama G. B. Tiepola *Bogorodica od Presvetoga Ružarija* (danas Cape Town, nekada Venecija, Palača Labia) potpisanoj 1735. godine te *Bezgrješno začće Blažene Djevice Marije* (Vicenza, Museo Civico) iz istoga vremena, na kojoj su anđeli skriveni ispod uzdignute tkanine.¹⁶

Za pale u Trstenom od prvorazrednoga je značenja oltarna slika *Sveta Obitelj* u crkvi San Simeone Piccolo u Veneciji (sl. 4) koju je majstor 1756. godine potpisao (*TOMMASO BUGONI ISP / LAURENTI TOGNOLO MUNYS / ANNO 1756*), a publicirana je, kao što je već rečeno, u Donzellijevu kompendiju mletačkog slikarstva 18. stoljeća.¹⁷ Zapanjujuća je sličnost Bogorodičina lika na navedenim slikama: njezino snažno tijelo omekšano je svjetlinom kolorita, dok nebo, stabla i ozareni lik sv. Josipa s rascvjetanim štapom u rukama svijetlim koloritom i gotovo pastelnim tonovima

5. Tomaso Cassani Bugoni, *Razboritost popravlja štete koje donosi Vrijeme*, privatno vlasništvo
Tomaso Cassani Bugoni, Prudence Repairs the Damage of Time, private property

ukazuju da se Bugoni može svrstati među one slikare koji su bili opčinjeni Tiepolovim prozračnim koloritom, u kojemu se nebo iskri u brojnim nijansama poprimajući mekoću i toplinu koja se dotad nije mogla vidjeti u djelima mletačkih majstora. Sigurno bi i slike u Trstenom, nakon restauracije, dobile takav ton koji je sada prekriven naslagama prljavštine i laka te okrnjen poderotinama na rubovima.

Teško je s malim majstorima čija djela iskrsnu daleko u graničnim područjima Dalmacije, Dubrovačke Republike i Boke kotorske. Import slika uvijek je heterogenog karaktera. Istovremeno je nepredvidljiv i nejasan jer su naručitelji i kupci slika u svojim nakanama veoma često vođeni nama nejasnim razlozima. Stoga se u istoj crkvi mogu vidjeti djela iz različitih umjetničkih sredina i različite likovne kulture i vrijednosti. Djela istog umjetnika mogu se pronaći u različitim, često udaljenim mjestima. S obzirom na to da su ti umjetnici bili manje poznati u zavičajnoj sredini i njihova su djela ostala anonimna ne samo u centrima, nego i u crkvama perifernih područja za koje su bili naručena. Slabo poznati u vlastitoj sredini, takvi umjetnici ne pružaju dovoljno elementa da bi se uklopili u konkretan umjetnički ambijent i da bi se prepoznali jasni obrisi njihova rukopisa koji je, kao kod svih “malih majstora” ovisio o drugima, često objedinjujući na istoj slici brojne, pa i različite utjecaje.

Tomaso Cassani Bugoni svijetlim koloritom otkriva da je gledao G. B. Tiepolu i njegove sljedbenike koji su s većim potencijalom i čvršćom rukom izvodili brojne pale i freske sredinom 18. stoljeća. Rutina i konvencije zarobili su brojne slikare mletačkoga *Settecenta*. Mnogi od njih nisu znali izići iz zadanih obrazaca; za neke među njima ti su obrasci bili

spasonosno rješenje jer su u tom zadanom svijetu predložaka i modela pronašli zaštitu za vlastite slabosti i ograničene mogućnosti. Ako se osvrnemo na slikare njegova vremena, možda bismo mogli pronaći i druge uzore za njegova djela. Pastiri na slici glavnog oltara župne crkve u Trstenom možda mogu podsjetiti na istoimene likove u opusu njegova suvremenika Gasparea Dizianija (1689. – 1767.) u pastelnom karakteru boja i mekoći njihovih tijela, ali oni, iako korpulentni, nisu snažni junaci koji razdiru toplinu ugođaja što se stvorila oko svete Obitelji. Među njima je i mlađa žena s golubicom u ruci koja se prinosi u obredu očišćenja nakon rođenja djeteta. Rado bih podsjetio na Dizianijevu palu *Poklonstvo pastira* u crkvi Uznesenja Blažene Djevice Marije (Basilica di Santa Maria Assunta) u Clusoneu kraj Bergama iz 1754. godine.¹⁸ Time se približavamo i djelima Sebastiana Riccija koja su, u određenim dionicama, također mogla imati utjecaja u Bugonijevu sazrijevanju. Doduše rutinirana gesta, ustaljena tipologija likova koji se javljaju u brojnim varijantama, konvencionalne kompozicije svojstvene brojnim epigonima, otkrivaju jedan trenutak u povijesnom razvitku mletačkog slikarstva kojemu pripada i Bugoni kao “mali majstor” koji je širio likovne konvencije i obrasce na udaljene prostore u kojima se venecijanska likovna kultura na taj način udomaćila. Tomaso Cassani Bugoni nije usamljeni slučaj jer su djela eklektika i epigona dominantna u dalmatinskoj sredini. Spomenimo samo slikare kao što su Angelo Mancini, Baldassare D’Anna, Carlo Ridolfi, Giovanni Laudis, Antonio Grapinelli ili Giovanni Battista Augusti Pitteri koji su svojim brojnim djelima odredili likovnu baštinu 17. i 18. stoljeća u Dalmaciji, otkrivajući na taj način osobine društva i njegovu likovnu kulturu.

Bilješke

- 1
KRUNO PRIJATELJ, Barok u Dalmaciji, u: Anđela Horvat – Radmila Matejčić – Kruno Prijatelj, *Barok u Hrvatskoj*, Zagreb, 1982., 831–836; MARIO ALBERTO PAVONE, Tragovima napuljskog slikarstva u hrvatskoj (XV. – XVIII. st.), u: *Sveto i profano. Slikarstvo talijanskog baroka u Hrvatskoj*, katalog izložbe (ur. Radoslav Tomić), Zagreb, 2015., 61–82.
- 2
RADOSLAV TOMIĆ, Giovanni Lanfranco sull'isola di Lastovo, *Paragone*, 641 (2003.), 68–77.
- 3
Sveto i profano. Slikarstvo talijanskog baroka u Hrvatskoj, katalog izložbe (ur. Radoslav Tomić), Zagreb, 2015. Tu se navodi i starija literatura.
- 4
CVITO FISKOVIĆ, Candelara, Dorffmeister i Pollastrini restaurirani na Orebičima, *Godišnjak zaštite spomenika kulture*, 1 (1975.), 153–156; CVITO FISKOVIĆ, Andrea Lilli u Orebičima, *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, 19 (1972.), 113–116; KRUNO PRIJATELJ, Dvije slike Domenica Peruzzinija u Dubrovniku i okolici, u: *Fiskovićev zbornik I [Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji]*, 21 (1980.), 483–489; MASSIMO PULLINI, *Andrea Lilio*, Milano, 2003., 110, 175–176; RADOSLAV TOMIĆ, Slikar Filippo Naldi, *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 30 (2006.), 163–183; RADOSLAV TOMIĆ, Dopune slikarstvu u Dalmaciji (Baldassare D'Anna, Antonio Bellucci, Antonio Grapinelli, Giovanni Battista Augusti Pitteri, Giovanni Carlo Bevilacqua), *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 29 (2005.), 171–174; VINICIJE B. LUPIS, Doprinosi likovnoj baštini zapadnog Pelješa, *Zbornik Dubrovačkih muzeja*, 3 (2015.), 141–148. Sintetski tekstovi o slikarstvu 18. stoljeća u pokrajinama pod vlašću Republike omogućuju da se osvijetli odnos između centra (Venecije) i periferije, od Bergama do Dalmacije, usp. *La pittura nel Veneto. Il Settecento di Terraferma* (ur. Giuseppe Pavanello), Milano, 2011.
- 5
KRUNO PRIJATELJ, I dipinti rappresentanti S. Carlo Boromeo in Dalmazia, u: *Il Duomo di Milano. Congresso Internazionale, Milano, Museo delle scienze e della tecnica, 8–12 settembre 1968*, vol. 1 (ur. Maria Luisa Gatti Perer), Milano, 1969., 250–256.
- 6
PETAR KUNIČIĆ, *Mjesec dana pješke. Putopis od Korčule do Cetinja*, Zadar, 1898., 156.
- 7
U popisu slikara između 1724. i 1728. godine spominje se kao: *Tommaso Cassani, S. Stae, Anni 28, figli* –. Pod imenom Tomaso Bugoni bilježi se od 1734. do 1767. godine kada se navodi da je umro (*Tomaso Bugoni 1734–1767?*). Usp. ELENA FAVARO, *L'arte dei pittori in Venezia e i suoi statuti*, Firenze, 1975., 160, 225–228. Godina smrti navodi se i u tekstu: De Casa Bugoni, Nuestra familia en el mundo, dostupno na: <http://Nuestrafamiliaenelmundo.blogspot.com> (25. 10. 2021.).
- 8
Statuto e prescrizioni della Pubblica Accademia di Pittura, Scultura, ed Architettura istituita nella Città di Venezia, Venezia, 1782., 33. Slikar se navodi pod imenom Tomaso Bugoni.
- 9
GIUSEPPE PAVANELLO, *L'Accademia Veneziana del Settecento*, u: *L'Accademia di belle arti di Venezia. Il Settecento* (ur. Giuseppe Pavanello), Croceta di Montello (Treviso), 2015., 42, 44, f. 19, 47, bilj. 31. Slika (116 × 182,7 cm) potpisana je u donjem desnom uglu (*Tommaso Cassani Bugoni*). Prodana je na Semenzattovoj aukciji 25. travnja 1982. (lotto 128). Za dokumente o smještaju slike 1807. godine usp. *L'Accademia di belle arti di Venezia. Il Settecento* (ur. Giuseppe Pavanello), Tomo II. *Documenti*, (ur. Ilaria Mariani), Croceta di Montello (Treviso), 2015., 505 (Inventario de quadri esistenti nella Regia Accademia delle Belle Arti; nella sala di riduzione accademica; 1 detto *Il Tempo* di Tommaso Cassani Bugoni). Riječ je o slici koju u popisu Bugonijevih djela spominje Antonio Maria Zanetti 1771. godine. Vidi ovdje bilješku 10.
- 10
ANTONIO MARIA ZANETTI, *Della pittura veneziana e delle opere pubbliche de' veneziani maestri*, Venezia, 1771., 483–484: Tommaso Bugoni dipinse in più tempi le seguenti opere, *In Santa Maria di Consolazione nell' Oratorio* un soffitto con la B. Vergine e molti angeli che spargono rose. *In SS. Gervasio o e Protasio* Vicino alla cappella del Sacramento v'è un suo quadro con Cristo all'orto. *In SS. Simone e Taddeo* evvi una sua tavola con la sacra Famiglia. *In Sant' Antonino* vedesi una tavoletta con molti Santi. *Nella Scuola di S. Teodoro* fece il soffitto sopra le scale, con l'eterno Padre e vari angeletti. Dai lati di essa scala fece le quattro Virtù teologali. Nella sala dipinse in soffitto il Santo Martire che presenta Venezia alla B. Vergine; e in quattro scompartimenti ovali, fece i quattro Evangelisti. *Nella Chiesa del Santo Sepolcro* fece il soffitto con la Risurrezione di Cristo, e i quattro Evangelisti. *In Sant Eufemia alla Giudecca* dipinse una tavola con l' eterno Padre, Santa Catterina e S. Domenico. *In S. Matteo* all' altare del Crocefisso, fece un quadro con la Concezione, S. Giobbe e Sant' Antonio di Padova. *Nella Stanza delle adunanze della pubblica Accademia* dipinse un quadro in cui rappresentò la Prudenza che ripara i danni del Tempo.
- 11
Allgemeines Lexikon der Bildenden Künstler von der Antike bis zur Gegenwart. Begründet von Ulrich Thieme und Felix Becker, Bd. 5, Leipzig, 1911., 210.
- 12
CARLO DONZELLI, *I pittori Veneti del Settecento*, Firenze, 1957., 33–34, f. 50.
- 13
IVANO SARTOR, Casier, trovato l'autore di due dipinti, dostupno na: <https://1www.la.vidadelpopolo.it/Paes-Citta/Moglianes/Casier-trovato-l-autore-di-due-dipinti> (25. 10. 2021.); GIAN GIROLAMO ZANNICHELLI, *Istoria delle piante che nascono ne' lidi inntorno a Venezia*, Venezia, 1735.
- 14
MELANIE ZEFFERINO, *Dramatic Figures in the Venetian Republic: Performance, Patronage, and Puppets*, doktorska disertacija, University of Warwick, 2014., *passim*; IVANO SARTOR (bilj. 13), 1–3.

15

RODOLFO PALLUCCHINI – ADRIANO MARIUZ, *Piazzetta*, Milano, 1982., Tav. XV, 85 (kat. 42).

16

GUIDO PIOVENE – ANNA PALLUCCHINI, *Tiepolo*, Milano, 1968., 101 (kat. 106, 108).

17

CARLO DONZELLI (bilj. 12), f. 50.

18

RODOLFO PALLUCCHINI, *La pittura nel Veneto. Il Settecento*, II, Milano, 1996., 88–104. Za sliku u Clusoneu usp. str. 101, 103.

Summary

Radoslav Tomić

Tomaso Cassani Bugoni in Trsteno

The paper focuses on two hitherto unpublished altarpieces from the parish church of St Vitus and St Modestus in Trsteno near Dubrovnik. The altarpiece *Adoration of the Shepherds* on the high altar is a signed work by Tomaso Cassani Bugoni (b. around 1696/1700 in Venice – d. 1767), and based on an indisputable and obvious similarity, another altarpiece in the same church can be attributed to this painter: *Our Lady of the Holy Rosary with St Dominic, St Catherine of Siena, St Vitus, and St Modestus*.

Tomaso Cassani Bugoni was active in Venice in the mid-18th century. In the records of the local Fraternity of Painters (*La Fraglia dei pittori di Venezia*), he is recorded between 1724 and 1728 as Tommaso Cassani, and between 1734 and 1767, when he died, as Tomaso Bugoni. Professor Tomaso Cassani Bugoni is one of the twenty-three painters recorded in 1752 in the Statute of the Academy of Painters, Sculptors, and Architects of Venice (*Statuto e prescrizioni della Pubblica Accademia di Pittura, Scultura, ed Architettura istituita nella Città di Venezia*). Giuseppe Angeli was the Academy's president and its list of members includes the crucial painters in Venice during the middle and the second half of the 18th century.

The list of Cassani's works in Venice was published by Antonio Maria Zanetti in 1771, in the fifth volume of his book *Della pittura veneziana e delle opere pubbliche de' veneziani maestri*. For the altarpieces in Trsteno, a crucial analogy is

The Holy Family, an altarpiece from 1756 in the church of San Simeone Piccolo, which the master signed and which was published in 1957, in Donzelli's overview of 18th-century Venetian painting.

This paper determines the stylistic features of the two paintings in Trsteno and indicates possible models for Cassani's work. The compositional solutions of the altarpieces in Trsteno can be associated with individual works by Giovanni Battista Piazzetta and Giovanni Battista Tiepolo, and the brightness of the colour gamut is also reminiscent of Tiepolo and other painters of his school. The shepherds in the painting on the high altar bear analogy to those of his contemporary Gaspare Diziani, and Sebastian Ricci may have influenced Bugoni's artistic development as well.

The two altarpieces in Trsteno expand the catalogue of Bugoni's known works as well as our knowledge of artistic culture in the Dubrovnik Republic during the mid-18th century, indicating that Venetian painters were present there with a considerable number of artworks. The artistic value of these paintings varies, but most often they were produced by "minor masters", eclectics and epigones that mimicked eminent masters, simplifying their solutions and using graphic sheets and drawings in their work.

Keywords: Tomaso Cassani Bugoni, Trsteno, Dubrovnik Republic, Venice, painting, 18th century